

Jean-Philippe Rameau a jeho Pièces de clavecin

<https://www.youtube.com/watch?v=N6h56kYksQY>

Jean-Philippe Rameau: Tambourin ze Suity pro cembalo e moll (z cyklu Pièces de clavecin avec une méthode sur la mécanique des doigts).

Milí žáci, slavný Tambourin (Bubínek) z pera Jeana-Philippa Rameaua otevřel náš dnešní seminář, v němž se zaměříme právě na hudbu tohoto velkého francouzského barokního mistra.

Rameau patří k těm skladatelům, které s úžasem znovuobjevujeme až v posledních letech. Rodák z Dijonu, považovaný za jednoho z největších géníů především v oblasti hudební teorie a opery, byl od mládí činný jako cembalista a varhaník. Působení u kočovných operních společností vystřídal úřadem varhaníka v různých francouzských městech.

Ve svých cembalových skladbách žádá Rameau výslovně dvoumanuálový nástroj a předepisuje střídání manuálů i jejich kombinování. Sólovému cembalu jsou věnovány tři sbírky Rameauových Pièces de clavecin, které přinášejí své žánrové obrázky i tance seřazené ve suitách. Rameau svým skladbám rád dává programní tituly, například Slepíčka, Něžné výčitky, Svolávání ptáků nebo Vesničanka. Poslední dvě jmenované skladby si teď poslechneme. Na cembalo nám je zahraje Trevor Pinnock, v jehož podání zazněl i úvodní Bubínek.

<https://www.youtube.com/watch?v=RG70QUNp67E>

Jean-Philippe Rameau: Le rappel des oiseaux ze Suity pro cembalo e moll (z cyklu Pièces de clavecin avec une méthode sur la mécanique des doigts).

<https://www.youtube.com/watch?v=IHYAiz3dVT8>

Jean-Philippe Rameau: La villageoise. Rondeau ze Suity pro cembalo e moll (z cyklu Pièces de clavecin avec une méthode sur la mécanique des doigts).

Cembalista Trevor Pinnock přednesl dvě skladby Jeana-Philippa Rameaua s názvy Le rappel des oiseaux (Svolávání ptáků) a La villageoise (Vesničanka). Obě tyto skladby právě tak jako slavný Bubínek, který jsme slyšeli v úvodu dnešního semináře, zahrnul Rameau do druhé ze svých sbírek pro cembalo. Ta vyšla v Paříži v roce 1724 pod názvem Pièces de clavecin avec une méthode sur la mécanique des doigts (Skladby pro cembalo s prstokladovou metodou). O sedm let později se objevilo revidované vydání této sbírky s názvem, který nebyl o mnoho kratší: Pièces de clavecin avec une table pour les agréments (Skladby pro cembalo s tabulkou ozdob). Najdeme zde jak běžné tance suity, tak i skladby s názvy alegorickými a programními. Trevor Pinnock nám z této sbírky, konkrétně ze Suity e moll, zahraje ještě Rigaudon 1 & 2 a Musette en rondeau.

<https://www.youtube.com/watch?v=NTYZwdH3ppI>

Jean-Philippe Rameau: Rigaudon 1 & 2 ze Suity pro cembalo e moll (z cyklu Pièces de clavecin avec une méthode sur la mécanique des doigts).

<https://www.youtube.com/watch?v=98a3CrsVQNU>

Jean-Philippe Rameau: Musette en rondeau. Tendrement ze Suity pro cembalo e moll (z cyklu Pièces de clavecin avec une méthode sur la mécanique des doigts).

V podání Trevora Pinnocka jsme vyslechli nejprve Rigaudon 1 & 2 a poté Musette en rondeau ze Suity pro cembalo e moll Jeana-Philippa Rameaua. Než dáme opět prostor hudbě, zalistujme ještě alespoň krátce skladatelovými životopisnými stránkami. Víme už, že pocházel z Dijonu, tady přišel na svět roku 1683 v rodině varhaníka a od svého otce získal pochopitelně základy hudebního vzdělání. Pak navštěvoval jezuitskou kolej a krátce pobyl také v Miláně. Jeho rodinné zázemí spolu s nevšední pílí vedly k tomu, že se poměrně brzy stal vynikajícím hráčem na klávesové nástroje. Jako varhaník působil mimo jiné i v Clermont-Ferrandu a v Paříži, kde se v roce 1722 definitivně usadil. K hudebně dramatické tvorbě se dostal už jako zralý muž v padesáti letech svého života, a to nemalou zásluhou bohatého mecenáše – pařížského výběrčího daní La Pouplinièra a jeho manželky, která ho seznámila s Voltairem. V roce 1745 získal titul královského komorního skladatele.

Nyní je před námi další z Rameauových sbírek pro sólové cembalo, sbírka Nouvelles suites de pièces de clavecin, která vyšla v Paříži kolem roku 1728. K cembalu usedne Kenneth Gilbert a v jeho podání zazní nejprve skladba Les trois mains (Tři ruce). Jak už sám název napovídá, Rameau se zde pokusil vyvolat zdání, že jde o skladbu o třech partech, zatímco je napsána pouze ve dvou. Z tohoto důvodu se party obou rukou často překrývají a je nutné použít dvoumanuálové cembalo. Následovat budou skladby Fanfarinette a La triomphante, jejichž veselý, vznešený charakter přímo láká k choreografickému ztvárnění. Ostatně, posuďte sami.

<https://www.youtube.com/watch?v=87gjwRr5WRk>

(od času [1:28:37](#))

Jean-Philippe Rameau: Les trois mains ze Suity pro cembalo a moll (z cyklu Nouvelles suites de pièces de clavecin).

<https://www.youtube.com/watch?v=87gjwRr5WRk>

(od času [1:32:26](#))

Jean-Philippe Rameau: Fanfarinette ze Suity pro cembalo a moll (z cyklu Nouvelles suites de pièces de clavecin).

<https://www.youtube.com/watch?v=87gjwRr5WRk>

(od času [1:34:20](#))

Jean-Philippe Rameau: La triomphante ze Suity pro cembalo a moll (z cyklu Nouvelles suites de pièces de clavecin).

Kenneth Gilbert přednesl tři Rameauovy skladby pro sólové cembalo: Les trois mains (Tři ruce), Fanfarinette a La triomphante. Následující Gavotte et doubles, tedy Gavota se svými šesti „doubly“ (variacemi), je Rameauovou stylizací na podobnou skladbu Air se šesti doubly Georga Friedricha Händela z jeho třetí cembalové suity. Samotné téma gavoty je Händelově tématu velice blízké, avšak Rameau překonal Händela v následujících variacích brilantní úhozovou technikou a odvážnou sazbou. K cembalu opět usedá Kenneth Gilbert.

<https://www.youtube.com/watch?v=87gjuRr5WRk>

(od času [1:35:46](#))

Jean-Philippe Rameau: Gavotte et doubles ze Suity pro cembalo a moll (z cyklu Nouvelles suites de pièces de clavecin).

Nahlížíme do třetí a poslední z původních Rameauových sbírek pro sólové cembalo, která vyšla v Paříži kolem roku 1728 pod názvem Nouvelles suites de pièces de clavecin. Skladatel, vědom si obtížnosti a osobitého pojetí každé skladby, opatřil tuto sbírku rozsáhlou předmluvou vysvětlující hudební zápis i interpretační problémy. Mimochodem, odborná úroveň této předmluvy si v ničem nezadá s Rameauovými čistě teoretickými spisy. Jistě nebudete proti, když u této sbírky ještě chvíli zůstaneme a poslechneme si z ní několik dalších skladeb. Tentokrát nám bude hrát Scott Ross a nejprve to bude skladba Les tricoteurs, která má zvukomalebně evokovat monotónní práci pletářů.

<https://www.youtube.com/watch?v=GRPYpjLP9qA>

(od času [1:51:51](#))

Jean-Philippe Rameau: Les tricoteurs ze Suity pro cembalo G dur (z cyklu Nouvelles suites de pièces de clavecin).

Nyní si dopřejeme zvukomalebnou skladbu s tehdy módním ptačím námětem, která nese název La poule (Slepička). Tato skladba, vytvořená z několika podobných motivů „kvokání“, není míněna žertovně. Naopak: Rameau ji pojal jako zcela vážnou snahu o co nejautentičtější napodobení přírodního zvuku hudebními prostředky. Na cembalo hraje Scott Ross.

<https://www.youtube.com/watch?v=GRPYpjLP9qA>

(od času [1:59:44](#))

Jean-Philippe Rameau: La poule ze Suity pro cembalo G dur (z cyklu Nouvelles suites de pièces de clavecin).

V září roku 1725 vystoupili v Paříži dva divoši, odchycení v Louisianě. Byli to statní mladíci, odění na domorodý způsob, jeden jako náčelník, druhý jako prostý

válečník. Jejich tanec představoval symboliku Války, Míru a Vítězství. Jedním z diváků byl i Jean-Philippe Rameau, který pod dojmem této události napsal o několik let později skladbu pro cembalo s názvem Les Sauvages (Divoši). Ta vyšla v roce 1728 jako součást sbírky Nouvelles suites de pièces de clavecin a její hudbu Rameau znovu použil v baletní scéně Les Indes galantes, k Tanci dýmky míru. Dílo samo bylo brzy zapomenuto, ale Les Sauvages patřili po celé 18. století k nejčastěji provozovaným skladbám. My si ji nyní poslechneme v podání cembalisty Scotta Rose.

<https://www.youtube.com/watch?v=GRPYpjLP9qA>

(od času **2:09:00**)

Jean-Philippe Rameau: Les Sauvages ze Suity pro cembalo G dur (z cyklu Nouvelles suites de pièces de clavecin).

Z Rameauovy sbírky Nouvelles suites de pièces de clavecin, konkrétně ze Suity G dur, zazní ještě skladba L'Égyptienne. Ohnivý tanec cikánky, kterou Rameau považuje za Egypt'anku, uslyšíme opět v podání Scotta Rosse.

<https://www.youtube.com/watch?v=GRPYpjLP9qA>

(od času **2:17:46**)

Jean-Philippe Rameau: L'Égyptienne ze Suity pro cembalo G dur (z cyklu Nouvelles suites de pièces de clavecin).

Řekli jsme si, že sólovému cembalu jsou věnovány tři sbírky Rameauových Pièces de clavecin; čtvrtá sbírka, Pièces de clavecin en concerts, obsahuje koncerty určené pro tři nástroje: cembalo, housle nebo flétnu a violu da gamba nebo housle. Na poslech velice příjemné, interpretačně však dosti náročné věty nesou – podobně jako skladby pro sólové cembalo – originální názvy. V případě této sbírky vycházejí často ze jmen Rameauových kolegů-hudebníků: La Marais, La Pouplinière, La Forqueray, ale také Pantomimická, Indiskrétní nebo Stydlivá. A jak je tomu u Čtvrtého triového koncertu, který nyní uslyšíme? První dvě věty nesou už zmíněné názvy La pantomime (Pantomimická) a L'indiscrete (Indiskrétní), nu a k názvu třetí části – La Rameau – jistě není třeba nic dodávat, zde nám skladatel předkládá hudební portrét sebe sama. Interprety jsou cembalista Christophe Rousset, houslista Ryo Terakado a gambistka Kaori Uemura.

https://www.youtube.com/watch?v=RhTQlubB_j0

Jean-Philippe Rameau: Triový koncert č. 4 (z cyklu Pièces de clavecin en concerts).

Ī. La pantomime

<https://www.youtube.com/watch?v=52rvRyTCCIk>

Jean-Philippe Rameau: Triový koncert č. 4 (z cyklu Pièces de clavecin en concerts).

II. L'indiscrete

<https://www.youtube.com/watch?v=uWmQBQXgFkg>

Jean-Philippe Rameau: Triový koncert č. 4 (z cyklu Pièces de clavecin en concerts).

III. La Rameau

Sbírka Pièces de clavecin en concerts, vydaná v roce 1741, je mimořádně cenná. Rameau v těchto kompozicích dospěl stylově snad ještě dále než ve skladbách pro sólové cembalo, jejich rokokového „ducha“ místy obohacují už zjevné klasicistní intonace. V Pátém triovém koncertu, který za malou chvíli zazní, vzdal Rameau hold svým starším současníkům Maraisovi a Forquerayovi; Antoine Forqueray byl velkým soupeřem Marina Maraise, asi nejslavnějšího gambisty v historii, a Daquin o něm prohlásil: „*Dá se říci, že nikdo nepřekonal Maraise; jediný člověk se mu vyrovnal: je to báječný Forqueray*“. Tak tedy Jean-Philippe Rameau a jeho Pátý triový koncert: v případě úvodní věty, nazvané La Forqueray, se jedná o hudební portrét Antoina Forqueraye, prostřední část – La Cupis, to je ukolébavka pro čerstvě narozeného nejmladšího člena rodiny známých pařížských tanečníků a třetí, závěrečná část – La Marais – přináší pro změnu zase hudební portrét Marina Maraise. Zahrají nám opět cembalista Christophe Rousset, houslista Ryo Terakado a gambistka Kaori Uemura.

<https://www.youtube.com/watch?v=eNmdulNqBro>

Jean-Philippe Rameau: Triový koncert č. 5 (z cyklu Pièces de clavecin en concerts).

I. La Forqueray

<https://www.youtube.com/watch?v=XO-mMn5BbO0>

Jean-Philippe Rameau: Triový koncert č. 5 (z cyklu Pièces de clavecin en concerts).

II. La Cupis

https://www.youtube.com/watch?v=5JZF_rqw-4E

Jean-Philippe Rameau: Triový koncert č. 5 (z cyklu Pièces de clavecin en concerts).

III. La Marais

Jean-Philippe Rameau se zapsal do hudebních dějin nejen jako skladatel, ale i jako jeden z nejvýznamnějších hudebních teoretiků všech dob. Od roku 1722 žil trvale v Paříži jako učitel kompozice, varhaník a po dvě desetiletí i jako vedoucí domácího orchestru bohatého pařížského úředníka.

Rameauovy Pièces de clavecin shrnují celý vývoj francouzské cembalové techniky. V každé z těchto knih najdeme nejednu skladbu, svědčící o genialitě tohoto velkého francouzského barokního skladatele. Toto je jedna z nich – Les soupirs (Vzdechy). Na cembalo hraje Christophe Rousset.

<https://www.youtube.com/watch?v=J46mJII2pXQ>

Jean-Philippe Rameau: Les soupirs. Tendrement ze Suity pro cembalo D dur (z cyklu Pièces de clavecin avec une méthode sur la mécanique des doigts).

Christophe Rousset přednesl skladbu Les soupirs (Vzdechy) z Rameauovy druhé knihy cembalových skladeb, takzvaných Pièces de clavecin, vydaných v Paříži v roce 1724 pod názvem Pièces de clavecin avec une méthode sur la mécanique des doigts neboli Skladby pro cembalo s prstokladovou metodou. Druhá verze této Rameauovy sbírky vyšla roku 1731 a zahrnovala skladatelem vytvořenou tabulku ozdob, jak ostatně prozrazuje už sám název: Pièces de clavecin avec une table pour les agréments, tedy Skladby pro cembalo s tabulkou ozdob. Vedle běžných tanců suity zde najdeme i skladby s názvy alegorickými a programními. Ty, které nám teď Christophe Rousset zahraje, jsou nadepsané jako Les tendres plaintes. Rondeau a Les niais de Sologne & deux doubles.

<https://www.youtube.com/watch?v=dZS7InMx3SE>

Jean-Philippe Rameau: Les tendres plaintes. Rondeau ze Suity pro cembalo D dur (z cyklu Pièces de clavecin avec une méthode sur la mécanique des doigts).

https://www.youtube.com/watch?v=gZ2_BFWbBdo

Jean-Philippe Rameau: Les niais de Sologne & deux doubles ze Suity pro cembalo D dur (z cyklu Pièces de clavecin avec une méthode sur la mécanique des doigts).

Pokud se týká Rameauových Pièces de clavecin, jejich sazba je i díky ilustrativnosti některých skladeb (jako například Les Cyclopes – Kyklopové nebo La poule – Slepice) velmi pestrá, nápaditá, různorodá, jistým způsobem blízká Domenicu Scarlattimu, přestože mají nepřehlédnutelného ducha francouzské hudby. První ze jmenovaných skladeb, Les Cyclopes – Kyklopové, si dnes také poslechneme; bude to zároveň poslední ukázka ze druhé knihy Rameauových Pièces de clavecin, konkrétně ze Suity D dur. Teď už má ale slovo cembalista Christophe Rousset.

<https://www.youtube.com/watch?v=Re6CchxOiBY>

Jean-Philippe Rameau: Les Cyclopes. Rondeau ze Suity pro cembalo D dur (z cyklu Pièces de clavecin avec une méthode sur la mécanique des doigts).